

Коршунова Я.І.

студентка,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

ЗНАЧЕННЯ АРХЕТИПУ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ

Якщо говорити про твір мистецтва, про його виникнення, може з'явитися, як багато питань, так і вирішень цього питання, психологія в цьому приймає не останнє місце. Як виникає твір мистецтва, що є головним поштовхом процесу народження твору, що спонукає художника до викладу самого себе, яка ця рушійна сила, чому незалежно від національної приналежності художники часто звертаються до певних образів, яка роль художника у відношенні до своєї творчості. Цікаве розуміння цих питань, висунув швейцарський психіатр К. Юнг, в своїй теорії про архетипи. Хоча він не першим використав цей термін, з часів античності феномен архетипу цікавив людину, але він вперше дав визначення цьому явищу. Висунувши теорію про колективне несвідоме, що існує як певний пласт несвідомого спільний для усіх народів і націй, що має спадковий характер. Він підтверджує це існуванням певної спільної для усіх народів символічної і образної мови, й вияв цього несвідомого приводить його до думки про архетип.

За К. Юнгом, архетип – знаходиться на рівні колективного несвідомого, виявляючись на рівні свідомого в образах і символах. Він подібний до схеми, системи, стержня, що зустрічаючись зі свідомим рівнем психіки одягається символічним звучанням. У своїй книзі «Архетип і символ», в статті «Про архетипи колективного несвідомого» К. Юнг так пояснює поняття архетипу «За суттю, архетип представляє той несвідомий зміст, котрий змінюється стаючи усвідомленим та сприйнятим; він зазнає змін під впливом тої індивідуальної свідомості, на поверхні якої він виникає» [1].

К. Юнг розглядає архетипи також як моделі людської психіки, він вибудовує ланцюжок мистецтво-архетип-міф-міфотворчість. Якщо архетип поле несвідомого, що прагнучі вийти на зовні не маючи своєї мови вдається до співставлення з символом, який завжди більше ніж є, вказуючи собою на приховані смисли, як вказівник, то усталені, «видозмінені архетипи – вже не зміст несвідомого; вони отримали усвідомлювані форми, котрі передаються за допомогою традиційної освіти загалом у вигляді таємних знань, являючись типовим способом передачі колективного несвідомого» [1].

Архетип можна порівняти з універсальною мовою зрозумілою кожному, абетки якої ніхто не пам'ятає, така собі мова «часів Вавилонської вежі». Якщо за К. Юнг, як зазначалося раніше, взяти поняття архетип, то окрім універсальності ... «несвідомого змісту» скеровуючи силами постають ... «індивідуальна свідомість», як певної індивідуальності так і свідомість певної етнокультури. У архетипі можна вбачати корінь національного менталітету, що виявляє свої особливі риси у народній творчості. Якщо архетип це досвід поколінь, багатовікове переживання певних уявлень, умов життя то саме цей видозмінений, усвідомлений зміст, є основою образотворення у творчій діяльності. Виявами архетипу є символ, образ, міф, зазнаючи видозмінень у фольклорній, літературній, образотворчій діяльності, але не втрачаючи зв'язок з ним. Цікаво, що К. Юнг говорить про архетип, як про емоційну не забарвлену психічну структуру, але одночасно «Архетип обов'язково образ і емоція ... Це шматки самого життя, котрі через емоції пов'язані з живою людиною. Ось чому неможливо дати універсальну інтерпретацію будь-якого архетипу» [2].

У своїй доповіді «Про відношення аналітичної психології до поетико-художньої творчості», що була прочитана у травні 1922 р. на зібранні цюрихської громади

німецької мови і літератури, К. Юнг звертає увагу на два типи творчого процесу. Ці два типи що він виділяє, невід'ємно пов'язуються з особистістю творця, але акцент зміщується на домінуючу роль творчого процесу. К. Юнг окреслює характеристики цих типів, інтровертивного і екстравертивного, наголошуючи на підпорядкованій ролі свідомості підсвідомому, беззаперечній неможливості творця повністю абстрагуватися від несвідомого впливу творчого натиску. К. Юнг порівнює посыл до творчості, власне творчість, з живою істотою, що використовує людину для досягнення власних цілей: «Творче живе і росте в людині, як дерево в ґрунті, з якого воно забирає потрібні йому соки. Нам тому непогано було б уявити процес творчого творення на кшталт деякої живої істоти, що росте в душі людини» [2].

Архетип, як вже говорилося, проявляється через символ і образ. Символ за К. Юнгом – «вираження тільки передчутного, але ще не помітного несвідомого змісту», тобто те, що не знайшло аналогій. Символ має різні види і способи розуміння.

За визначенням К. Юнга існують природні та культурні символи, перші виражають несвідомий зміст психічного, його основних архетипів, у безлічі образів, культурні ж символи слугують для вираження «вічних істин», використовуються у релігіях, вони зазнали багато перетворень, усталилися і стали прийнятими суспільством. По суті символ постає як транслятор архетипних уявлень. Якщо звернутися до архетипу та його впливу на процес художньої творчості, то символ і похідний від нього образ виглядають як інструменти приведення у світ архетипного образу.

Виходячи на рівень художнього вирішення, причина – архетип на рівні свідомості художника сприймає його власний досвід, створюючи новий продукт символ чи образ, або ряд символів чи образів, що найближче розкривають його сутність. В архетипах може бути багато варіантів інтерпретації, на які крім власного досвіду творця накладаються історичні і культурні умови, що відіграють важливу роль у розумінні твору як багатоскладної структури. Присутність архетипу можна порівняти з неусвідомленим, але таким знайомим сенсом. У цьому випадку творчість художника така собі колективна сповідь, шепіт, а іноді й крик наболілого й виплеканого великою кількістю людей. Й в цьому сенсі це дуже корисно, як для самого художника, так і для суспільства, бо тоді він є виразником тих речей котрі потребують свого вираження й усвідомлення, суспільство ж через них усвідомлює себе. Про важливість цього прояву К. Юнг пише: «Тому не в змозі окремих індивід розгорнути свої сили у повній мірі, якщо одне з тих колективних уявлень, що називаються ідеалами, не прийде йому на допомогу і не розв'яже всю силу інстинкту, ключ до якої одна свідомо воля знайти не в змозі» [2]. Ці ідеали – архетипи, і не випадково вони відкуються не тільки у свідомості окремої людини, окремого етносу або в міжнародному просторі, вони є тією невербальною мовою, думкою мистецтва, що проявляючись у творчості, каже за нас, хто ми є.

Отже, важливу роль у процесі художньої творчості, власне народження твору, відіграють певні несвідомі мотиви-архетипи, що на думку швейцарського психіатра, К. Юнга, автора аналітичної психології, не завжди пов'язані з особистим досвідом художника, а мають основою колективне несвідоме. Ці пошуки талановитого вченого приводять до деяких думок, про те чи кожен твір мистецтва можна розглядати стосовно його теорії, чи будь – який твір має причиною архетип, але це дає уявлення про те, що він у собі має нести, чи віяння моди, чи вираз «ідеального» загальнолюдського, знаходячись у вічному діалозі несвідомого й реальності.

Список використаних джерел:

1. Юнг К.-Г. Архетип и символ. Об архетипах коллективного бессознательного (Електронний ресурс). – Режим доступу: gtmarket.ru

2. Юнг К.-Г. Архетип и символ. Об отношении психологии к поэтико-художественному творчеству (Електронний ресурс). – Режим доступу: gtmarket.ru
3. Процик І.В. Архетип і символ: проблеми визначення та взаємодії. Актуальні проблеми словянської філології. -2011-Вип. XXIV, ч. 2. – С.368–377. (Електронний ресурс). – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/71648>
4. Процик І.В. поняття архетипу в науковій літературі: генетико-теоретичний аспект (Електронний ресурс). – Режим доступу: web.znu.edu.ua/issues/fil_2009_2
5. Телеуця В. Архетип як основа національного самоусвідомлення (Електронний ресурс). – Режим доступу: Philology.knu.ua

Матвієнко В.С.

студентка,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

ТЕОРЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ НА МИСТЕЦТВО ВІНСЕНТА ВАН ГОГА (НА ОСНОВІ ЙОГО ЛИСТУВАННЯ ІЗ БРАТОМ ТЕО ТА ДРУЗЬЯМИ)

Про художника написано багато досліджень, розвідок, статей. Російські мистецтвознавці написали блискучі монографії, в яких розглянули творчість художника через призму його аскетичного відчайдушного життя, глибоко та всебічно проаналізували його роботи, по періодах. Книга О. Муріної 1978 р. «Ван Гог» [5], стала першою в мистецтвознавстві радянського періоду великою монографією, присвяченою художнику, в якій акцент був на його творчій методології. Авторка побудувала свою концепцію творчості Ван Гога на основі його біографії із використанням епістолярного спадку мистця, загострюючи увагу на зв'язку життєвої та творчої позицій художника, його нетрадиційному стилю життя, його самотності в часи різних творчих художніх об'єднань, частиною яких він так і не зміг стати, а головне – ролі Ван Гога в становленні гуманістичних принципів мистецтва ХХ ст. Ще одна книга, також написана російською дослідницею Н. Дмитрієвою «Винсент Ван Гог. Человек и художник», була видана в 1980 р. [4].

Окрім того, фактична жодна книга, присвячена мистецьким подіям другої половини ХІХ ст., має розділи, глави чи абзаци, в яких йдеться про Ван Гога. Навіть автори, праці яких присвячені мистецтву ХХ ст., як М. Герман в книзі «Модернізм», згадують голландця, оскільки його роль надзвичайно потужна, і якби його не існувало, мистецтво розвивалося би по зовсім іншому сценарію [3].

Важливим дослідником творчості Ван Гог, був, в першу чергу, сам художник, залишивши у спадок свої листи до брата Тео [1], та до друзів [2], в яких він постійно звертався до теми мистецтва, його проблем, кольору, тематики, змісту, своїх вражень, своє ставлення до інших художників, до мистецьких напрямків і подій.

«Я заплатив своїм життям за роботу, і вона коштувала мені половини мого глузду», – так написав Вінсент в своєму останньому листі до брата Тео, перед тим як здійснити самогубство [1, с. 507]. Дійсно, Ван Гог жив і творив, як аскет, відлюдник у пустелі, проносячи в жертву власне здоров'я, життєвий комфорт. У його листах постійно лунає думка, про те, що мистецтво – це не просто життя, це місія, що потребує повної віддачі. Спадок художника вражаючий: він написав більше ніж 900 картин і стільки ж малюнків (скетчів, зарисовок). У одному із листів до брата, ще тільки на початку художньої кар'єри, Ван Гог писав: «Малювання все більше стає моєю новою пристрастю, і схожа вона на ту, яку моряки відчують до моря»